

SOM MAN FRÅGAR FÅR MAN SVAR

EN RETORISK ANALYS AV INTERVJUN

När det behövs en djupare analys av en nyhet tillgriper vanligen TV:s nyhetsprogram en studiointervju: en särskilt inbjuden ämneskunnig får i direktsändning svara på frågor om den aktuella händelsen. Samtidigt ger detta naturligtvis den inbjudne möjlighet att sprida sitt eget budskap. I denna artikel granskar Henrik Rosenkvist samspelet mellan intervjuare och intervjuoffer i nyhetsprogrammet *Aktuellt*.

Av Henrik Rosenkvist

I den allmänpolitiska debatten hör man ibland politiker beklaga sig över att de särbehandlas av media: politikerns yttranden återges i förvanskad form, de får inte tillfälle att förklara sig och ibland anser de sig rent av vara jagade av media (som i fallet med Mona Sahlin under hösten 1995). Efter valdebatterna hösten 1998 uttryckte till exempel både statsminister Göran Persson och oppositionsledaren Carl Bildt sitt missnöje med mediernas behandling. I den här artikeln vill jag undersöka om detta är sant, åtminstone vad gäller den speciella form av möte mellan journalist och politiker som studiointervjun utgör. Blir politiker verkligen negativt särbehandlade? Och om så är fallet, vilken form tar sig denna särbehandling?

Som grund för min jämförelse har jag valt nyhetsprogrammet *Aktuellt*, som har stor genomslagskraft. Dessutom har jag alltså begränsat undersökningen till direktsända studiointervjuer, för att få så få variabler som möjligt. I studiointervjuas både politiker, redaktionsmedlem-

mar med specialkunskaper och särskilt inbjudna experter, och dessa intervjuer sker under tämligen fasta former. Därför utgör de en bra grund för en jämförelse av den art jag är ute efter.

Den allmänna teoretiska bakgrunden för min analys kommer att vara Fairclough¹. Dock kommer jag att i olika avsnitt använda mig av andra mer specifika analysmetoder² när det behövs. Huvudsakligen har jag använt mig av Clayman³, som intresserar sig för intervjuinledningar, och Harris⁴, som ägnar sig åt hur politiker och andra besvarar frågor i intervjuer.

I respektive avsnitt återkommer jag till dessa

- 1 (Fairclough (1995).Artikeln ska inte ses som ett inlägg i debatten om diskursanalys vs. massmedieretorik (Lundgren (1997), Svensson (1998));jag har helt enkelt, utan djupare teoretisk eftertanke, använt mig av de metoder som jag funnit tillämpbara i en undersökning av det här slaget.
- 2 Fairclough är tämligen dunkel vad gäller hur man handgripligen går till väga inför en text som ska analyseras: "(...) it has to be admitted that the exposition is not very thorough. Though Fairclough refers to a large range of topics, his discussion is bitty and repetitive, and nothing is covered in detail"(Fowler 1997).
- 3 Clayman (1991)
- 4 Harris (1991)

f Henrik Rosenkvist är fil.mag.och sedan 1995 doktorand vid institutionen för nordiska språk i Lund.Hans avhandling kommer att behandla grammatikaliserings teori..

och andra metoder och presenterar dem mer utförligt där.

Basen för min undersökning är videoinspelningar av det TV-sända nyhetsprogrammet *Aktuellt* som skett under tiden 28/9 – 14/10, det vill säga under 13 vardagar i följd. På vardagarna sänds Aktuellt 21.00–21.30 inom den större ramen Nyhetstimmen, som är uppdelad i fyra delar: allmänna nyheter (Aktuellt), ekonominyheter, sportnyheter samt en avslutande femminuterssammanfattning. Studiointervjuerna sker nästan undantagslöst under den inledande allmänna nyhetsdelen, och jag har därför bara granskat dessa. Min definition på en studiointervju är:

- intervjun sker i Aktuells studio
- intervjun är direktsänd

Således har intervjuer som skett på andra platser uteslutits, även om de sänts direkt.

Studiointervjuer förekommer i nästan varje Aktuellsändning; under den tid jag har följt programmet saknades sådana i bara två program (7/10 samt 9/10), och i båda fallen var Aktuells ordinarie ankare, Jarl Alfredius, frånvarande.

Sammanlagt finns det 15 studiointervjuer i mitt material, och jag har valt ut 8 stycken av dem för att de tycks uppvisa typiska drag och för att både politiker och experter deltar i dem. Dessa har jag transkriberat enligt den metod som Fairclough⁵ använder sig av, och jag kommer att använda avsnitt av transkriptionerna som exempel i artikeln. Transkriptionsmetoden är tämligen trubbig när det gäller att återge talets fonetik, men då jag är mer intresserad av sakinnehåll, talspråkliga drag på det syntaktiska planet, turtagning etc bör den räcka för mitt syfte. Dessutom är vanliga stödjande diskursiva markörer som *mmm* och *jaha* mycket ovanliga i nyhetsintervjuer⁶, och jag har inte funnit några i mitt material.

5 Fairclough (1995)

6 "It is possible to search through hours of courtroom and newsinterview interaction without encountering a single *mm hm, oh*, newsmark or affiliative assessment." (Heritage (1985), s. 98).

Studiointervjun – en särskild diskurstyp?

Studiointervjun är en särskild form av mediadiskurs. Fairclough använder termen *discourse type*⁷ som beteckning för en typ av diskurs som faktiskt förekommer och som tycks vara tämligen stabil. En intertextuell analys av en text kan avslöja att texten är en blandning av flera olika genrer – Fairclough exemplifierar med dokumentärer, som är sammansatta av drag från genrer underhållning, information och övertalning. Dokumentärer har alltså flera olika funktioner, vilket i regel inte framgår av en analys som koncentrerar sig enbart på hur texten är uppbyggd eller vilka delar den består av. På ett liknande sätt tycks studiointervjun vara en diskurstyp: den är väl strukturerad och den har många funktioner (informerande, underhållande, kritiserande etc).

Dessutom är studiointervjuer stående inslag inte bara i Aktuellt, utan också i andra nyhetsprogram, och vid en ytlig granskning (jag har jämfört mina inspelade intervjuer med intervjuer i Rapport och i TV 4:s nyheter) har det visat sig att studiointervjuer i olika TV-sända nyhetsprogram är uppbyggda på samma sätt och verkar tjäna samma syften. Det finns alltså goda skäl för att anta att studiointervjun verkligen är en diskurstyp inom den större ramen mediadiskurs.

I en studiointervju frågar nyhetsprogrammets ankarperson en politiker, en expert eller en medlem av den egna redaktionen med specialkunskaper⁸ om en aktuell (vanligen dagsaktuell) händelse, och i själva intervjusituationen har både intervjuaren och intervjuoffret många roller att spela. Intervjuaren ska givetvis försöka extrahera relevant information ur intervjuoffret, men

7 Fairclough (1995), s. 76ff.

8 Även politiker är naturligtvis en sorts experter, men vanligen ligger deras expertis inte på det sakliga planet: "Politiker måste inte vara experter inom sina sakområden. Deras expertis ligger mer i konsten att vara politiker: att fatta beslut, förankra, förhandla, kompromissa osv". (citat av Olof Ruin, SDS 30/10 1998).

samtidigt måste intervjuaren ha underhållningsvärdet i åtanke (i ett internationellt perspektiv verkar dock nyhetsprogrammets avhängighet av underhållningsvärde i Sverige vara tämligen låg – särskilt gäller detta de statliga tv-kanalerna). Vid intervjuer med makthavare (politiker) tycks det också vara viktigt att inta en svagt kritisk, ifrågasättande attityd. Detta är ju en av de mest centrala funktionerna hos massmedia i ett demokratiskt samhälle. Frågan är om alla dessa funktioner visar sig på intervjuernas yta, och i så fall på vilket sätt?

Intervjuoffrets roll beror på vem det är som intervjuas. Naturligtvis är alla som intervjuas angelägna om att göra ett positivt intryck på den tittande och lyssnande allmänheten, men politiker, som för sin ställning är direkt beroende av allmänhetens omdöme, bör vara mer fokuserade just på denna aspekt, medan oberoende experter kanske fäster något större vikt vid faktiska förhållanden och försöker göra en objektiv och ärlig bedömning.

Intervjuoffret är där för att intervjuaren förväntar sig att denne har kunskaper som är relevanta, naturligtvis, men det kan också vara fråga om att leta upp intervjuoffer som har provokativa åsikter eller på något annat sätt kan stimulera till debatt. Intervjuaren ska ju inte bara förse allmänheten med den information som intervjuoffret förhoppningsvis sitter inne med, utan han ska ju också se till att tittarsiffrorna hålls uppe – detta gäller för både statlig och reklamfinansierad television.

Alla de ovannämnda faktorerna samverkar och påverkar intervjun, och detta ger som resultat en intervju som inte ser ut som den intervju lekmannen kanske föreställer sig: intervjuaren frågar efter fakta och besked, och intervjuoffret svarar vänligt och sanningsenligt. I stället kan varje intervju bli ett intrikat maktspel där deltagarna agerar för egen vinnings skull, och frågor och svar kan vara implicita påståenden, förnekanden eller anklagelser. Detta hoppas jag ska framgå av min analys.

Studiointervjuns huvudsakliga funktion är att ge tittarna en djupare kommentar till ett nyhetsinslag. Samtliga studiointervjuer i mitt material föregås av ett inslag om en vanligen dagsaktuell händelse, vilket alltså får utgöra ämnet för intervjun.

Studiointervjuns ramar

En studiointervju inleds av att intervjuaren, från att ha suttit riktad rakt mot kameran, vänder sig mot intervjuoffret och presenterar denne med en fras som till exempel den följande påhittade presentationen: *I studion nu NN, expert på bordurisk miljöpolitik*. Därefter ger intervjuaren ibland en kort bakgrund och fortsätter sedan med en inledande fråga: *Miljöministern menar att det finns mycket att lära av Bordurien och att vi i Sverige bör ta till oss de borduriska metoderna. Håller du med om det, NN?* De intervjuinledningar som jag har studerat följer samtliga den ram som Clayman⁹ presenterar; inledningens två viktigaste syften är att visa att intervjun sker för tittarnas skull och att presentera en agenda som intervjun sedan följer.

Under denna inledande fas visas i TV-rutan i regel en ruta med intervjuoffrets namn och titel, och, om det är en politiker, partitillhörighet. Ibland återkommer skylten i ett senare skede. Intervjuoffret svarar vanligen tämligen utförligt på den första inledande frågan och intervjun fortsätter med frågor och svar tills intervjuaren avslutar. När det gäller Jarl Alfredius är standardavslutningen: *Ok. Tack, NN*. Intervjuaren vänder sig sedan rakt fram mot kameran igen och fortsätter med någon annan nyhet.

Längden på intervjuerna varierar mellan två och fem minuter. Intervjuerna jag använt mig av ses nästa sida.

I min analys ser jag till att börja med intervjun ur två perspektiv: hur intervjuaren uppträder och hur intervjuoffren uppträder. Naturligtvis är

9 Clayman (1991)

#	Datum	Deltagare	Ämne	Längd
1	29/9 1998	Jarl Alfredius vs. Helle Klein, ledarskribent Aftonbladet samt Inger Segelström (s), ordf. kvinnoförbundet	Gubbvälde i (s)	5 min. 15 sek.
2	30/9 1998	Jarl Alfredius vs. Barbro Dahlbom Hall, ledarskapskonsult	Göran Perssons ledarstil	3 min. 26 sek
3	1/10 1998	Jarl Alfredius vs. Klas Eklund, chefsekonom SE-banken	Börsfallet	3 min. 57 sek
4	2/10 1998	Jarl Alfredius vs. Thage G Peterson, statsråd (s)	Samarbete (s), (v) och (mp)	4 min. 33 sek.
5	6/10 1998	Jarl Alfredius vs. Erik Fichtelius	Ny regeringsförklaring	3 min. 22 sek.
6	6/10 1998	Jarl Alfredius vs. Martin Bennulf, statsvetare	Samarbete (s), (v) och (mp)	2 min. 48 sek.
7	8/10 1998	Lars Adaktusson vs. Peter Malmqvist, chef kapitalförvaltningen Aragon	Börsfallet	3 min. 40 sek.
8	12/10 1998	Jarl Alfredius vs. Björn von Sydow (s), försvarsminister, samt Anders Björck (m), fd försvarsminister	Försvarets framtid	5 min. 7 sek.

intervjun ett samspel mellan dessa två parter; i denna artikels avslutande kapitel gör jag en analys av detta samspel, grundad på analysen av deltagarnas uppträdande.

Intervjuarens inledning

I 7 av de 8 intervjuerna är det Jarl Alfredius som intervjuar, i den åttonde är det Lars Adaktusson.

Jarl Alfredius har varit anställd på Aktuellt sedan 1986, och han är (i skrivande stund) programledare för 21-sändningen, tillsammans med Helena Stålnert. Han uppträder ibland som kommentator i olika TV-sända evenemang (Nobel-festen etc) och är förmodligen en av de mest kända journalisterna i Sverige.

Lars Adaktusson har av och till fungerat som nyhetsankare i Aktuellt, men tycks inte längre arbeta på redaktionen (han nämns inte bland de anställda på Aktuells hemsida).

Studiointervjuer inleds alltid av att intervjuaren presenterar den/de som ska intervjuas, och denna presentation är den enda del av intervjun som riktar sig direkt till åskådarna. I inledningen ges också vanligen information om den egenskap som gör intervjuoffret intressant – studiointervjun föregås oftast av ett inslag om ett dagsaktuellt ämne, som nämnts ovan, och i presentationen anger intervjuaren varför just intervjuoffret kan tänkas ha något att säga om detta. Inledningen avslutas med den första frågan, som också sätter en agenda för resten av

intervjun. I inledningen infogas också en informationsruta med kortfattad information om intervjuoffren i bilden, och denna ger naturligtvis också viktiga ledtrådar till hur intervjuoffret ska uppfattas.

Clayman har studerat intervjuinledningar i amerikansk TV, men han har inte begränsat sig till studiointervjuer. Studiointervjuns inledning motsvarar vad Clayman¹⁰ kallar introduktion (*introduction*). De delar som föregår introduktionen i Claymans material (*headline, story, lead in*) är inte nödvändiga i studiointervjun, eftersom denna i huvudsak fungerar som en kommentar till ett nyhetsinslag: ämnet och aktualiteten är redan fastställda när intervjun börjar. Dessutom tvingar reklaminslagen i amerikansk TV ibland fram en upprepning av presentationen, vilket vi dock (ännu) inte behöver i svensk TV.

Intervjuaren kan välja hur intervjuoffret presenteras, både vad gäller den egenskap som gör honom/henne intressant i sammanhanget och vilken roll intervjuoffret ska ha i intervjun. Clayman identifierar tre roller som kan delas ut åt intervjuoffret: deltagare/åskådare (*participant-observer*), expert (*certified expert*) och debattör (*advocate*). Den sistnämnda kategorin omfattar personer som är kända för att ha tagit ställning i en viss fråga och som närvarar i egenskap av företrädare för sin ståndpunkt (Clayman skiljer alltså inte mellan politiker i maktposition och fria debattörer). Naturligtvis påverkar denna inledande klassificering såväl den följande intervjuens utformning som tittarnas värdering av intervjuinläggen; man väntar sig inte att en expert varmt propagerar för ett politiskt ändamål, till exempel, medan en debattör kan förväntas göra just det.

I mitt material finns följande inledningar:

1 I studion nu Helle Klein ledarskribent på socialdemokratiska Aftonbladet och Inger

¹⁰ Clayman (1991), s. 53.

Segelström som är ordförande för ... socialdemokratiska kvinnoförbundet eh ... Helle Klein ... varför gick det så dåligt eh för socialdemokraterna bland kvinnorna i valet?

inforuta: Helle Klein, ledarskribent Aftonbladet · Inger Segelström (s), ordf kvinnoförbundet

2 Då säger jag välkommen i studion till eh . Barbro Dahlman . Dahlbom-Hall eh .. som arbetar med ledarskapsfrågor sedan många år . du hör kritiken eh .. och du har studerat eh Göran Perssons ledarskap utifrån länge .. det verkar som om det behöver förbättras .. vad kan man göra?

inforuta: Barbro Dahlbom-Hall, ledarskapskonsult

3 Ja Klas Eklund chefsekonom på SE-banken . varför rasar världens börser igen?

inforuta: Klas Eklund, chefsekonom SE-banken

4 Ja . Thage G Peterson som nu lämnar regeringen efter 30 år i politiken . när du hör hur det låter nu från miljöpartiet och vänsterpartiet tror du att samarbetet kommer att vara mandatperioden ut?

inforuta: Thage G Peterson, statsråd (s)

5 Mmm Erik Fichtelius . vad är din kommentar till regeringsförklaringen?

inforuta: Erik Fichtelius

6 Mmm jag säger välkommen till Martin Bennulf som är statsvetare . i Uppsala särskilt har du studerat miljöpartier .. och du har hört regeringsförklaringen idag hur ser du på det här . samarbetet . som nu har inletts mellan regeringen . miljöpartiet och vänsterpartiet?

inforuta: Martin Bennulf, statsvetare

7 Peter Malmqvist börsanalytiker kapitalförvaltare vid Aragon fondkommission .. vad är din förklaring till dom här kraftiga svängningarna?

inforuta: Peter Malmqvist, chef kapitalförvaltningen Aragon

8 I studion nu försvarsminister Björn von Sydow och eh ... eh moderaten Anders Björck tidigare försvarsminister (1) Björn von Sydow hur går ekvationen ihop kan allmän värnplikt rymmas inom försvarets ramar

inforuta: Björn von Sydow (s) försvarsminister · Anders Björck (m)

Ingen introduceras som deltagare/åskådare i mitt material, och jag vill hävda att det är mycket ovanligt att någon får den rollen i just studiointervjuer. Detta beror givetvis på att studiointervjun ska ge en kvalificerad kommentar och analys av en nyhet, vilket en deltagare/åskådare inte kan bidra med. Därför uppträder nästan alltid enbart experter och debattörer i studiointervjuer.

När politiker deltar i intervjuerna är det vanskligt att kategorisera dem som antingen experter eller debattörer; i inledningen till intervju 4 ger Jarl Alfredius närmast en expertroll åt Thage G. Peterson, som med sin gedigna politiska erfarenhet kan väntas förstå hur samarbete partier emellan kan utvecklas. Dock är ju Peterson socialdemokrat och regeringsledamot, och detta framgår mycket tydligt redan i Petersons första replik, vilken alltså är Petersons svar på Alfredius inledande fråga:

En . vi samarbetar ju om de frågor där vi tre är överens .. sen finns det ju frågor där vi . är väldigt långt från varandra och där där behöver vi ju inte komma överens

Här är det fullständigt klart att Peterson är aktiv

politiker, med möjlighet att påverka utvecklingen, och inte en oberoende expert. Jag vill hävda att även om han presenteras som expert, så är det allmänt känt att han är socialdemokrat och detta behöver därför inte nämnas i inledningen. Det är alltså inte helt säkert att den lingvistiska ytan avslöjar vilken roll som ett intervjuoffer verkligen får. Dessutom ledsagas den muntliga presentationen som sagt av en liten informationsruta som dyker upp i bildens nederkant vid intervjuens början, och i Petersons fall får han däri titeln *statsråd*, (s).

Med anledning av detta vill jag utöka Claymans rollkategorier med rollen *politiker*, som på sätt och vis är en kombination av expert/debattör¹¹. Gränsen mellan debattör och politiker drar jag vid uttryckt/allmänt känd partitillhörighet, men också ämnet för intervjun avgör i vilken roll ett intervjuoffer deltar. I en av de intervjuer som jag inte analyserar i detalj (från den 13/10) intervjuas till exempel Carl Bildt, men inte i egenskap av politiker utan som expert: ämnet är nämligen Kosovokrisen. Också när ämnet för intervjun är interna stridigheter i ett parti kan en intervjudeltagare med klart uttryckt politisk tillhörighet introduceras som expert eller som debattör. I intervju 1 nämner Jarl Alfredius båda de intervjuades partitillhörighet, men ändå vill jag hävda att åtminstone en av dem, Helle Klein, inte kan sägas vara politiker. En klar skillnad mellan en expert och en politiker är att den senare kan väntas ha personliga/partirelaterade motiv för att uppträda i media, och en klar skillnad mellan en debattör och en politiker är att politikern har ett politiskt program för vilket han/hon kan ställas till svars, medan en debattör är friare i detta avseende. Ofta har fria debattörer bara en eller få frågor som de för stunden argumenterar för.

Med detta resonemang i åtanke vill jag alltså göra följande klassificering av i inledningen tilldelade roller:

11 Se not 8 ovan.

#	Expert	Debattör	Politiker
1		Helle Klein	Inger Segelström
2	Barbro Dahlbom Hall		
3	Klas Eklund		
4			Thage G Peterson
5	Erik Fichtelius		
6	Martin Bennulf		
7	Peter Malmqvist		
8			Björn von Sydow, Anders Björck
Totalt	5	1	4

Denna indelning ligger alltså till grund för min vidare analys, både i detta avsnitt och i de senare. Den stämmer helt överens med informationsrutorna, som anger partitillhörighet för samtliga som jag har klassificerat som politiker.

Vad gäller inledningarna kommer jag härnäst att granska hur experter, debattörer och politiker introduceras för åskådarna, och vilka slutsatser man kan dra av de skillnader som finns.

Hur presenteras intervjuoffren?

Av de fyra politikerna introduceras tre som innehavare av en politisk befattning: Inger Segelström (IS) är ordförande för socialdemokratiska kvinnoförbundet, Thage G. Peterson (TP) är/har varit regeringsledamot (*som nu lämnar regeringen*) och Björn von Sydow (BS) är försvarsminister, vilket Anders Björck (AB) tidigare har varit (1991-1994). Nu får AB epitetet *moderaten*. Alla tre befattningarna är relaterade till socialdemokraterna; även om man inte känner till att BS är socialdemokrat är inferenskedjan *försvarsminister – regeringsledamot – socialdemokrat* naturlig. I intervju 8 benämns inte AB med någon av de politiska befattningar som han faktiskt har, även om åtminstone två befattningar direkt har

att göra med ämnet (ledamot i krigsdelegationen och suppleant i försvarsutskottet), förmodligen beroende på att Jarl Alfredius vill betona att intervjuoffren är politiska motståndare och på så sätt göra intervjun intressantare.

Att bli presenterad som politiker innebär automatiskt att man också tillmätts vissa åsikter och, om man har en befattning, ett visst ansvar. Intervjuaren kan således i intervjun kritisera en politiker för fattade beslut eller för partiets politik i en viss fråga.

Experterna presenteras först med namn, och därefter anges vilken expertis de besitter. Detta sker antingen med titel (*statsvetare, börsanalytiker*) eller en allmän kvalifikation (*som har arbetat med ledarskapsfrågor i många år*). I två fall får vi också reda på den exakta befattningen (*kapitalförvaltare vid Aragon fondkommission och chefsekonom på SE-banken*). Undantaget är Erik Fichtelius, som inte presenteras i någon egenskap alls – han förutsätts vara känd för tittarna, förmodligen beroende på att han har varit aktiv som journalist i 30 år (han har också varit chef för Dagens Eko och gästprofessor vid Stockholm universitet, bland annat) och att han ofta uppträder som redaktionens egen expert på inrikespolitik. Han är också anställd just som politisk reporter på Aktuell.

Två av experterna introduceras enbart med en allmän kvalifikation: Martin Bennulf och Barbro Dahlbom-Hall.

Ingen av experterna presenteras alltså som ens parentetiskt politiskt intresserade eller aktiva, utan tonvikten läggs på deras kunskaper.

Endast Helle Klein (HK) deltar som debattör i en intervju. Hon presenteras som *ledarskribent på socialdemokratiska Aftonbladet*, men i informationsrutan nämns inte hennes politiska tillhörighet. Eftersom debatten rör interna motsättningar i det socialdemokratiska partiet är det naturligt att enbart socialdemokrater deltar i den, men då HK:s befattning inte är politisk har hon större frihet att kritisera gubbväldet i partiet. Som ledarskribent i den största socialdemokratiska tidningen har hon givetvis också den kunskap och insyn som krävs för att aktivt delta i debatten, och hon har också gjort sig känd som en företrädare för kvinnorna i partiet. HK motsvarar mycket väl Claymans¹² definition på en debattör. Presentationen av HK visar alltså dels att HK är socialdemokrat, dels att hon står fri inom partiet. I den senare delen av intervjun (se nedan) försöker Jarl Alfredius utnyttja detta faktum.

Någon större skillnad mellan introduktionen av politiker, experter och debattörer är svår att se. Dock betonas i en intervju (intervju 8) de politiska motsättningarna, och i en annan visas att debattören är insatt i ämnet, och så att säga behörig att debattera, och friare än politikern som också deltar i intervjun. Experterna presenteras genomgående som fria från politisk tillhörighet och politiska åsikter – deras kompetens tycks vara huvudsaken, vilket är föga förvånande.

Vem får vilka frågor?

Intervjuerna kan agera på olika sätt för att få fram information ur sina motparter i intervjuerna. Jag ser tre sätt att ställa frågor, ur en grammatisk syn-

vinkel: polära frågor, sökande frågor samt en kategori som innefattar påståenden, repetitioner av intervjuoffrets svar och andra tänkbara yttranden; denna senare kategori kallar jag helt enkelt för *övrigt*. Jag låter alltså formen på frågan avgöra hur jag klassificerar den – en annan möjlighet vore naturligtvis att ta hänsyn till tonfall etc, men då det är svårt att kvantifiera den typen av yttranden i termer av illokutionär kraft har jag valt att gå på formen. Polära frågor räknar jag som den starkaste frågetypen (motpartens respons begränsas till *ja* eller *nej*) och kategorin *övrigt* som den svagaste (motparten får frihet att kommentera sitt eget eller intervjuarens yttrande).

I en fråga kan man presupponera ett sakförhållande, och sådana frågor fungerar delvis som påståenden. Det är omöjligt att bevara en polär fråga som *Har du slutat röka än?* med *ja* eller *nej*, om man aldrig har rökt, och detta sätt att fråga kan ställa intervjuoffret inför närmast omöjliga situationer. En intervjuare som använder sig av denna metod spelar falskt, kan man säga, eftersom han/hon gör det svårt för motparten att samarbeta i intervjun utan att bryta den yttre formen för denna genom att underkänna frågan. Det kan alltså vara ett starkt och verkningsfullt medel för en luttrad intervjuare att ta till när han/hon kanske vill få liv i intervjun genom att utmana motparten.

Presuppositioner fungerar bara om det finns en bakgrund som båda parterna i en intervju känner till, och presuppositionen bekräftar denna bakgrund: "Presuppositions anchor the new in the old, the unknown in the known, the contentious in the commonsensical."¹³

I det här avsnittet undersöker jag både intervjuarens frågetyp och eventuella presuppositioner för att se hur intervjuaren behandlar de olika grupperna.¹⁴

De typer av frågor som jag klassificerat under *övrigt* kan se ut på lite olika sätt.

¹³ Fairclough (1995), s.107.

¹⁴ Jag skiljer inte på de båda intervjuerna (JA och LA) eftersom deras intervjutekniker är mycket lika varandra.

Dels kan det röra sig om repetition av svaret, dels kan det vara ett slags ämnesintroduktion; det kan också vara en sammanfattning av svaret som intervjuaren gör, kanske för att tittarna ska känna sig säkra på att de har förstått rätt eller för att svaret inte är glasklart. Dessa tre olika typer exemplifieras nedan.

Repetition:

2 BD: Jaaa jag ser ju att eh .. det är en . ledare som eh .. behöver få hjälp . med att förstå sitt eget agerande jag tror att det finns . utifrån sett för jag har aldrig arbetat med eh . regeringen så ser jag en mycket sårbar människa som eh . eh . är mycket snabb på att ta beslut . men eh . inte . har kontakt med sina känslor utan min min uppfattning vad jag ser efter det jag tror att han . får ganska arbetsamt med sig själv och en sån ledare ... kan få hjälp på många olika sätt eh . handledning . en utomstående att föra dialog med . och också .. eh hjälp . få hjälp med att diskutera inom sin egen grupp hur uppfattas jag hur hur (*knackar i bordet*) hur ska jag göra så att ni inte känner er överkörda .. för utifrån sett . med konsultögon så att säga så eh .. ser jag att regeringen idag inte är en bra grupp jag tror inte . man har eh . roligt tillsammans och det måste man ha för att det ska kunna bli bra jag tror att dom är rädda
JA: Omgivningen eh . hans omgivning är rädd för honom (*frågande*)

Ämnesintroduktion:

1 IS: Ja hon är en av de starka kvinnorna vi har

Tabell 1: Frågetyp/grupp i absoluta tal samt i procent av samtliga frågor

	Polära frågor	Sökande frågor	Övrigt	Summa
Politiker	13 (48 %)	9 (33 %)	5 (18 %)	27
Experter	7 (22 %)	14 (44 %)	11 (34 %)	32
HK	1 (20 %)	4 (80 %)	0	5
summa	21 (33 %)	27 (42 %)	16 (25 %)	64

en hemlig lista som . eh som vi kommer att presentera för Göran Persson och vi säger att vi har två kompetenta kvinnor på varje ledig position som finns .. så kvinnorna kommer med ilfart nu

JA: Men samtidigt hör vi att Margot Wallström och kanske också Ylva Johansson försvinner ur regeringen snart

Sammanfattning:

8 BvS: Då vill jag göra klart . att i dom förhandlingar som har förts mellan regeringen och vänsterpartiet och miljöpartiet . gäller ingenting om säkerhetspolitiken eller försvarspolitiken eller europapolitiken .. det gällande försvarsbeslutet som finns . mellan socialdemokraterna och centerpartiet det är utgångspunkten . när vi nu vill ha en . samverkan med mitten i svensk politik .. om den kontrollstation där vi stämmer av . hur är nu säkerhetsläget i norra Europa . i förhållande till det försvar .. vi har idag och som vi vill ha om fem sju tio år

JA: Så ni söker er högerut i stället för till vänster

Rent grammatiskt är alltså detta inte frågor, även om de fungerar som frågor i kontexten (de är så kallade *pragmatiska frågor*). De ger dock intervjuoffret större handlingsfrihet än sökande och polära frågor.

En sammanställning av vilken typ av frågor intervjuarna ställer till de olika grupperna ges i tabell 1.

I kurvdiagram framgår skillnaderna än tydligare.

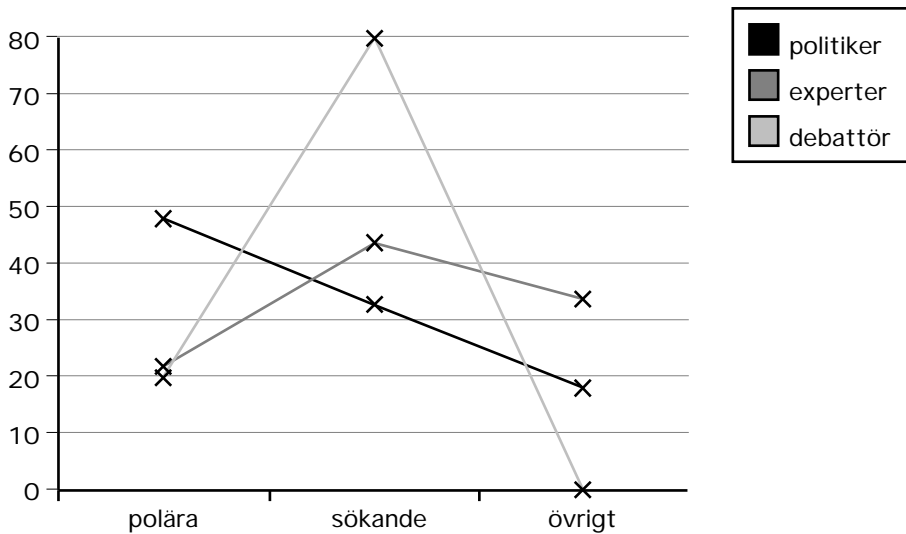


Diagram 1. Frågetyp/grupp i procent

Politikerna utsätts alltså för betydligt fler polära frågor än experterna, och de får betydligt färre frågor av kategorin *övrigt* än experterna, vilket innebär att intervjuarna mycket tydligt särbehandlar de olika grupperna i detta avseende. Vad gäller debattören (HK), som bara får 5 frågor, verkar hon hamna i något slags mellan-grupp, men givetvis är underlaget för magert för en generell slutsats.

Presuppositioner visar sig inte på den lingvistiska ytan och är därför svåra att kvantifiera; beroende på definition kan man säga att varje fråga i sig rymmer en eller flera presuppositioner. För att få ett jämförelsematerial har jag ändå räknat antalet presuppositioner, och grunden för beräkningen har varit min subjektiva bedömning av hur frågan fungerar i diskursen, jämfört med andra frågor. Därvid har jag också i en del fall räknat frågor som bygger på intervjuarens påståenden som presuppositioner, nämligen då intervjuaren påstår något som inte med nödvändighet är sant eller som är klart värderande, och sedan ställer en följdfråga.

En enkel räkning som denna visar dock ingen större skillnad mellan grupperna (politiker och experter utsätts för 4 presuppositioner var), men däremot är de presuppositioner som riktas mot

politikerna något mer personliga och därför mer utmanande. Ett typiskt exempel är följande:

JA: Björn von Sydow eh .. nytt försvarsbeslut det är många partier som kräver det idag .. eh .. eh .. och din .. samarbetspartner . miljöpartiet Birger Schlaug han tycker att man ska lägga ner förslaget försvaret över huvud taget (*otydligt*) hur ska det gå?

(intervju 8. Presupposition: *miljöpartiet kan påverka försvarsbelutet*)

Men också åtminstone en expert, PM, utsätts för en tämligen skarp presupposition:

LA: Samtidigt har du och många andra analytiker talat om att sitta still i båten att inte ha panik . och så säger du samtidigt att sedan i somras har kurserna sjunkit med trettionio procent småspararna har förlorat mycket pengar

(intervju 7. Presupposition: *du och andra har givit fel råd*)

Också HK råkar ut för en presupposition som jag antar är ett försök av JA att få igång en känsloladdad debatt:

JA: Helle Klein . hur mycket är Göran

Perssons fel?

(intervju 1. Presupposition: *åtminstone en del av skulden ligger på Göran Persson*)

HK har något större frihet än det andra intervju-offret i intervju 1, IS, att kritisera Göran Persson, eftersom hon inte har en direkt partirelaterad befattning. Ändå visar hennes reaktion på frågan att hon inte känner sig helt obesvärad: hon skratrar och instämmer sedan delvis med JA:s presupposition, i vaga ordalag, samtidigt som hon ger en brasklapp (*sen är det aldrig bara så att det är ens fel*).

Man kan alltså inte säga att någon av grupperna systematiskt särbehandlas när det gäller presuppositioner.

Intervjuarna ställer fler polära frågor till politikerna än till experterna och färre pragmatiska frågor. Presuppositioner fördelas däremot jämnt mellan grupperna.

Emellertid är typen av fråga en viktig faktor för intervjuens struktur, och generellt är det svårare att ge *ja/nej*-svar än att besvara sökande frågor. Dessutom är det klart att politikerna får betydligt färre chanser att själva kommentera sina svar eller ett ämne som intervjuaren introducerar. Därför kan man säga att intervjuarna ger politikerna mindre frihet i intervjuerna; de hålls i stramare tyglar än experterna, som ofta får ge svar i form av allmänna kommentarer. Möjligen är polära frågor intervjuarens sätt att försöka tvinga fram svar eller explicita ställningstaganden från politikerna:

Intuitively, it would seem that to provide an explicit 'yes' or 'no' (or the equivalent) response is the most direct way of answering a question. Indeed, interviewers seem to sense this and most often employ polar questions when they are attempting to force a politician to commit him/herself on a particular issue (...)¹⁵

15 Harris (1991), s. 87.

Varför avbryts den som talar?

Endast i två fall sker det att intervjuaren avbryter mitt i en replik. I båda fallen ser man en tydlig tendens att intervjuoffret glider bort från ämnet: i det ena fallet, MB, verkar detta bero på bristfälligt planering, i det andra fallet, AB, beror avbrottet förmodligen på att AB själv tagit ordet från BS och sedan argumenterar för en moderat försvarspolitik:

6 MB: Eh jag skulle vilja säga som en första kommentar att det inte är nån sensation vi kan ju placera in miljöpartiet på vänster högerskalan och då finner vi dom . till vänster om .. socialdemokratiska partiet i dom flesta frågor så att det är en ganska naturlig koalition . svenska miljöpartiet är också känt som ett så kallat realistiskt miljöparti . som . då .. eh är van vid realpolitiskt samarbete i bland annat kommunerna som vi har sett så att . de de här är [*sic – nega - tion saknas*] nån sensation och miljöpartiet har ju alltid hävdad att man vill stödja det regeringsalternativ som har den bästa miljöpolitiken .. och eh med tanke på .. regeringen Perssons förra mandatperiod där man satsade ganska hårt på hållbarhetsfrågorna så det är en ganska naturlig samarbetspartner för miljöpartiet så att

JA: (*avbryter*) Vad finn vad finn vad finns det för fallgorpar tror du under det här kommande samarbetet?

8 AB: Men ska vi fortsätta med den här nedrustningen .. för det handlar det ju om . och vi är ju ändå i en besvärlig ekonomisk situation .. så tror jag ändå vi måste se sanningen i vitögat . vad vi nu har påbörjat . det är en sådan förändring av det svenska försvaret att ett svenskt NATO-inträde .. ligger bakom hörnet jag tror det är den enda möjligheten

på lite sikt jag säger på lite sikt för det är inte aktuellt idag . att skapa ordentliga garantier för en framtida svenska säkerhet och därför är det naturligtvis bra att vi får en internationell anpassning . av det svenska försvaret . jag tror

JA: (*avbryter*) Är det det du vill Björn von Sydow föra in Sverige i NATO?

I båda fallen verkar JA:s avbrott bero på bristande ordning i intervjun; han för intervjun tillbaka till ämnet genom att avbryta dels ett dåligt strukturerat svar, dels en politisk harang. Detta är naturligtvis en av intervjuarens viktigaste uppgifter, och att han ingriper här beror sannolikt inte på att han särbehandlar MB eller AB.

Intervjuoffrets roll

Också intervjuarens motpart, intervjuoffret, påverkar naturligtvis hur intervjun fortlöper, och i detta avsnitt undersöker jag om det finns några skillnader mellan grupperna i detta avseende. Både typ av svar, repliklängd, avbrott, ämnesbyten och genrembyten analyseras.

Harris¹⁶ analyserar hur politiker besvarar frågor i en intervju, och kategoriserar svaren med hänsyn till hur de förhåller sig till frågan.

Harris ser följande svarsalternativ (ordnade i fallande grad av direktet):

I. Direkta svar.

A. Svaret innehåller *ja, nej* eller en (bekräftan-

de) repetition av frågan.

B. Svaret innehåller ett sökt värde (*Vem? - Handelsministern*)

II. Indirekta svar.

A. Av svaret kan *ja, nej* eller ett sökt värde utläsas tydligt.

B. Av svaret kan inte ett *ja, nej* eller sökt värde utläsas tydligt, men svaret har relevans för frågan.

III. Utmaningar.

A. Svaret ifrågasätter en eller flera av pre-suppositionerna i frågan.

B. Svaret ifrågasätter frågans giltighet.

Harris slutsats är att det faktiskt finns fog för den allmänna åsikten att politiker undviker att ge raka svar. Hennes jämförelsematerial består dock av intervjuer i helt andra miljöer (polisförhör och intervjuer under rättsförhandlingar), där frågorna ser helt annorlunda ut. Faktiskt skiljer sig dessa diskurser åt så mycket, att det är tveksamt om man kan jämföra dem så som Harris gör; i ett polisförhör är det ju troligt att en politiker svarat mindre undvikande än i en radio- eller TV-intervju.

Eftersom mitt material bara består av studio-intervjuer bör min jämförelse mellan olika grupper ge ett mer tillförlitligt resultat. En sammanställning av analysen presenteras nedan:

16 Harris (1991)

Tabell 2. De olika gruppernas svarstyp

	I A	I B	II A	II B	III A	III B	summa
Politiker	8 (30%)	2 (7%)	3 (11%)	10 (37%)	3 (11%)	0	27
Experter	9 (28%)	16 (50%)	5 (16%)	3 (9%)	1 (3%)	0	32
HK	1 (20%)	2 (40%)	2 (40%)	0	0	0	5
summa	18 (28%)	20 (31%)	10 (16%)	13 (20%)	4 (6%)	0	64

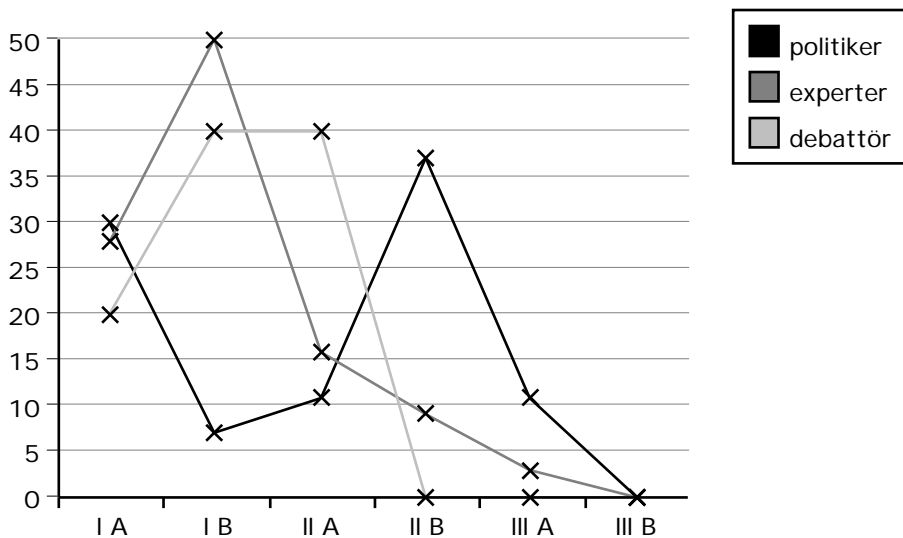


Diagram 2. De olika gruppernas svarstyp i procent.

Resultatet bekräftar Harris slutsats: politikerna ger mycket vagare svar än experterna. 78% av experternas svar (typ I A+B) ger den information som frågats om, medan politikerna bara svarar direkt i 37% av fallen. Däremot ligger båda dessa grupper på samma nivå när det gäller att besvara polära frågor – möjligen kan man mistänka att politiker vet att tittarna vill ha raka svar på polära frågor, medan svar på sökande frågor är betydligt svårare för gemene man att utvärdera och alltså erbjuder lite större svängrum.

Hur länge får man tala?

En av intervjuarens uppgifter är, som nämnts ovan, att se till att det som sägs i intervjun är relevant. Man kan därför vänta sig att intervjuaren intervenerar när intervjudeltagare avlägsnar sig från ämnet eller inte verkar vilja svara på frågan. Detta bör avspeglade sig i intervjuoffrets genomsnittliga repliklängd: ju mer saklig och koncis han/hon är, desto längre är det troligt att han/hon får tala, medan ett intervjuoffer som avviker från agendan måste återföras till denna av intervjuaren medelst en ny fråga eller ett avbrott.

En komplicerande faktor i mitt material är att

det i intervjuerna 1 och 8 finns två intervjuoffer. Dock verkar antalet deltagare inte påverka den genomsnittliga repliklängden i intervjuerna – den kortaste repliklängden har TP, som ju inte deltar i någon av dessa intervjuer, och AB, som deltar i intervju 8, lyckas komma upp i en genomsnittlig repliklängd på 75,7 ord/replik, vilket är högst bland politikerna. Jag bortser därför, kanhända en smula lättvindigt, från denna faktor.

Den genomsnittliga repliklängden för varje individ och för grupperna visas i diagram 3.

Det finns alltså en betydande skillnad mellan politiker och experter. Mellan grupperna skiljer det 22 ord/replik (59,0 vs. 81,0). Debattören, HK, placerar sig nästan mitt emellan de båda grupperna (71,3), men jag upprepar att med bara en debattör i materialet går det inte att dra några generella slutsatser.

En viktig faktor för hur lång en replik blir är givetvis frågan; vanligen blir ett svar på en polär fråga kortare än ett svar på en sökande fråga. Därför kan det tänkas att politikernas repliker i snitt är kortare än experternas eftersom de får fler polära frågor. För intervjuaren är det också lättare att avgöra om ett intervjuoffer har be-

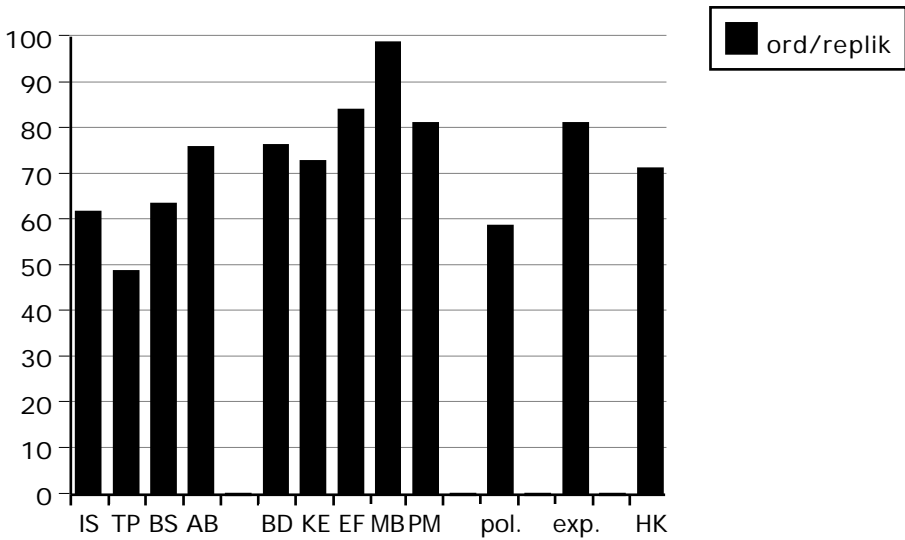


Diagram 3. Genomsnittlig repliklängd.

svarat frågan uttömmande vid en polär fråga, och han/hon kan därför ganska smärtfritt intervensera med nya frågor under ett svar på en sådan fråga utan att bryta ramarna för intervjun. Polära frågor ger alltså kortare svar, men samtidigt finns det en tendens hos politikerna att utveckla sina svar efter att ha svarat *ja* eller *nej*:

1 JA: Inger Segelström .. eh . ni va ha har ni misslyckats inom kvinnoförbundet?

IS: Nej jag tycker med dom politiska frågorna så fick ju vi med alla dom frågorna vi ville ha med i valmanifestet så politiskt tror jag nog att vi har varit mer framgångsrika .. med att få upp . eh våra frågor högst upp på den politiska dagordningen . men däremot så har vi inte kommit lika långt vad gäller den här grabbigheten och det måste vi nu rätta till

Det verkar alltså som om intervjuaren vill ha korta svar från politikerna, eftersom de får så många polära frågor, men politikerna vill å sin sida gärna ge långa svar och utveckla dem i vissa riktningar.

Kan den intervjuade ta egna initiativ?

Endast i två fall i mitt hela material händer det att intervjuoffret tar ordet utan att vara tillfrågad: i intervju 1 kommenterar HK ett svar av IS och i intervju 8 gör AB samma sak efter ett svar från BS. I båda fallen sker detta alltså i intervjuer med tre deltagare och det är inte intervjuaren som blir fråntagen ordet; det är förmodligen oerhört sällsynt att ett intervjuoffer avbryter intervjuaren eller själv tar ordet i den här typen av intervjuer, eftersom detta är ett flagrant brott mot intervjuetiketten och säkert uppmärksammas av tittarna.

Ett tydligt genrebyte genomför AB i intervju 8:

8 JA: Anders Björck (1) att skala allmänna värnplikten till tre månader vad säger du om det?

AB: Naa det tror jag inte är . särskilt vettigt och .. Björn von Sydow tror jag lite försöker anpassa .. dom militära realiteterna till det politiska eh . läget .. egentligen borde han nog tituleras (*ler*) nedrustningsminister i stället för försvarsminister . vi är nu i ett läge där . det gällande försvarsbeslutet har kollapsat .. och jag håller med dom som har

krävt ett nytt försvarsbeslut . det måste komma nästa år det går inte att hålla på att lappa och laga på det försvarsbeslut som .. finns på papperet

Här passar AB på att ge BS ett politiskt tjuvnyp, men hans yttrande ligger inte direkt utanför vad som söks i frågan – han ombeds ju av JA att ge ett eget omdöme, vilket han också gör.

Också IS passar i intervju 1 på att föra in politiska poänger i (minst) ett av sina svar (JA:s fråga anspelar på HK:s påstående att grabbighet är ett problem med Göran Perssons ledarstil):

1 JA: Håller du med där . Inger Segelström?

IS: Ja han är traditionell i sin mansroll .. och eh . därför är det precis så som Helle säger att det måste vara .. han måste kompletteras med starka kvinnor som vågar ta platsen bredvid honom .. och . det tycker jag att det är det som vi pratar eh mest om nu . och sen måste naturligtvis också politikerrollen eh . förändras för kvinnorna och det ska vi . s-kvinnor starta projekt som är flerårigt och partiet startar en diskussion om det här för att kvinnorna kräver det här idag

Naturligtvis har det projekt som s-kvinnorna eventuellt ska starta väldigt liten relevans för JA:s fråga, även om informationen är intressant i sammanhanget.

Det finns ytterligare några genrebyten av den här typen i mitt material, och det är enbart politiker som byter genre för att föra in intervjun på det egna partiets förtjänster eller motståndarnas brister.

Även om en fråga bemöts med ett rakt svar, kan den som svarar avleda uppmärksamheten från ämnet genom att själv introducera ett annat ämne. Detta kan ske genom en glidning från det ena till det andra, som kan vara svår för en observatör att upptäcka i vanligt tal eller i en direktsändning. Också denna faktor är svår att kvantifiera; i synnerhet gäller detta vid pragma-

tiska frågor, vilka tillåter tämligen fria kommentarer. Men om man enbart granskar de polära frågorna visar sig ett mönster: politikerna försöker ofta föra över intervjun till andra ämnesområden, inte sällan det egna partiets goda sidor, medan experterna nästan undantagslöst håller sig till ämnet. Några typiska replikskiften med politiker är:

1 JA: Är det inte ganska oroväckande då det som . som tydligen håller på att spira en kvinnorevolt vi har en Carina Lindberg fullständigt rasar . i sin artikel som hon skrev i Göteborgsposten?

IS: Jo det är mycket oroande mycket oroande . men jag tycker ändå att att vi vi diskuterar det här idag och det gjorde man inte innan vi blev varannan kvinna i politiken

4 JA: Mm Ingela Thalén partisekreteraren sa härom dagen att ändå den här debatten eh .. är viktig håller du med om det?

TP: Ja både och . faktiskt alltså eftervalsdebatt efter ett sånt här svidande nederlag . måste vi ju få det fick ju Erlander efter valnederlaget 66 Palme fick det efter valnederlaget 76 och Ingvar Carlsson efter valnederlaget 91 . och det vore underligt om inte Göran Persson skulle ha en sådan debatt också efter . detta valnederlag . men jag tycker man ska skilja lite på . den debatten i sakfrågor och och rena rena personföljelsen den den kunde vi faktiskt ha varit utan

IS går från JA:s fråga till att framhäva att socialdemokraterna verkar för en jämställd riksdag, och TP tycks hellre vilja diskutera pressens behandling av Göran Persson än om Göran Perssons ledarstil är ett problem för partiet. Experterna är däremot i regel trogna ämnet:

7 LA: Ska småspararna det diskuteras alltid i såna här lägen . stanna kvar eller sälja?

PM: Tittar man på värderingarna . de är låga idag . det är bra för börskurserna på sikt sex till tolv månader tittar vi på räntan . den är också låg . det är också väldigt bra för börskurserna tittar vi på konjunkturen så som den är . i dagsläget så är den också väldigt stark . både i Europa och i USA .. och det finns alltså ett antal faktorer som är väldigt positiva för börskurserna . de var positiva förra veckan också och nu är det tio procent billigare så att i det korta perspektivet är det väldigt svårt att säga någonting om vart . börserna är på väg men på sex till tolv månaders sikt så är min bedömning att de här fundamentala faktorerna som värdering ränta och konjunktur dom kommer ge en god avkastning men man får vänta lite

Trots att PM här inte svarar *ja* eller *nej* håller han sig ändå till ämnet och lämnar det inte även om svaret är förhållandevis långt.

Eftersom politikerna regelmässigt byter genre och ämne, i motsats till experterna, är det befogat att säga att de är mer aktiva i intervjuerna än experterna, och dessutom är de mer benägna att leda intervjun till ämnen som är gynnsamma för dem själva.

Särbehandlas politikerna?

Politikerna tycks verkligen svara mer undvikande än experter i en studiointervju, och dessutom tar de tillfället i akt för att byta till en politisk genre och att ge sig själva en positiv framtoning genom att introducera ämnen som passar dem. Sammantaget framtonar bilden av att politikerna som intervjuoffer är betydligt mer undandligande än experterna, och därmed svårare för intervjuaren att få fram den sökta informationen ur.

Vidare har politikerna som grupp en avsevärt kortare genomsnittlig repliklängd än experterna – möjligen beror detta på ingripanden från intervjuarens sida, då politikerna avviker från intervjuens ämne. Dock är de rena avbrotten få. För att

ytterligare klargöra exakt hur intervjuaren tar ordet vid varje replik behöver man göra en mer nyanserad analys än min.

Interaktionen mellan intervjuare och experter tycks fungera bättre i en studiointervju än mellan intervjuare och politiker; intervjuaren ställer frågor som är lättare att besvara till experterna, och experterna ger oftare riktiga svar på frågorna. Politikerna utsätts däremot för fler polära frågor och svarar samtidigt (därför?) mer undvikande, i synnerhet på sökande frågor. De får heller inte tala lika länge som experterna.

Det verkar alltså som om politiker och intervjuare i viss mån motarbetar varandra i en studiointervju – frågan är vad som är orsak och verkan i det här fallet. Är det politikernas undvikande svar som tvingar fram rakare frågor eller är det tvärtom? Fairclough¹⁷ menar att politiker i massmedia alltmer blir tvingade att anpassa sig efter de villkor som råder i den aktuella diskursen. I en valdebatt får de finna sig i att det finns debattledare som kanske avbryter och som kanske ställer oönskade frågor. I radions barndom var den gängse formen för politiska budskap direktsända tal, som inte sällan var timplånga. Statsmän bemöttes med respekt av oftast anonyma reportrar. Nu får politikerna allt mindre tid i media, och den tid de får är vanligen hårt regisserad av intervjuare eller debattledare som själva är kandidater. Vidare uppfattar journalister sig ofta som garantier för en öppen debatt och anser att det är deras skyldighet att vara kritiska mot makt-havare, och i synnerhet mot politiker. Sammanfattningsvis blir innebörden av detta för studiointervjun att samarbetet i intervjun brister för att båda parter aktivt arbetar för egen räkning: intervjuaren söker visserligen information, men vill samtidigt kritisera, och kanske provocera fram kommentarer med nyhetsvärde, medan politikern främst vill förmedla ett politiskt budskap. Intervjun blir därför en dans där båda vill föra. Följande utdrag ur intervju 4 illustrerar en sådan dans väl. JA söker information, men ställer

17 Fairclough (1995), s. 185ff.

samtidigt utmanande frågor till den avgående TP, medan TP själv svarar undvikande och återkommer till politiska poänger eller utslätande kommentarer:

4 JA: Du var ju med och samarbetade med centern som sagt tror du att att regeringen kommer att söka sig åt åt mitten igen?

TP: Det är inte uteslutet det finns alltså fler partier i den svenska riksdagen än miljöpartiet och vänsterpartiet men . det måste ju vara eh eh . viss storlek på partierna det måste ju komma upp i en majoritetssituation så att regeringen får igenom sina förslag

JA: Nu slutar du alltså efter efter eh ett eh det sämsta valresultatet för socialdemokraterna sedan 50-talet borde du inte ha stannat kvar och vänt utvecklingen?

TP: Det hade ju varit roligare naturligtvis att . lämna regeringen om vi hade gjort en valseger och att eh . vi hade klarat vissa frågor typ att få majoritet för .. barnomsorgstaxan och mycket mer nu nu vann vi inte valet och då får vi lämna vissa frågor men vi ger ju inte upp dom

JA: Hur ska ni få tillbaka väljarna?

TP: Genom att eh . förklara oss tydligare vi hade faktiskt .. flera .. ideologiska framtidsfrågor som också var ungdomsfrågor typ eh .. kunskapsamhället eh .. att forma Sverige i

miljövänlig riktning och mycket mer men . vi var dåliga uppenbart på att tala om för människorna att det här var viktiga frågor om framtiden

JA: Göran Perssons ledarstil diskuteras ju nu mycket som del orsak . grabbighet . han vill styra allting själv hur ser du på den kritiken som har jobbat nära honom?

TP: Ja . det är ju ingen hejd på uttrycken de här dagarna jag höjer ögonbrynen varje morgon då jag öppnar en tidning . och . får reda på olika benämningar utav regeringschefen . eh .. jag har sagt eh . tidigare idag eh att om allt det där skulle stämma . på Göran Persson då skulle jag inte stanna så länge på statsrådsberedningen som jag har gjort

Man kan förstå att även en garvad intervjuare som JA ibland får stryka flagg inför ett besvärligt intervjuoffer: av TP:s 11 svar hamnar inte mindre än 6 (drygt hälften) i kategorin II B, det vill säga att *ja*, *nej* eller sökt värde inte kan utläsas ur svaret.

Slutsatsen av min undersökning är således att politiker verkligen blir behandlade annorlunda än experter av media, åtminstone i studiointervjuer. Däremot är det nog inte enbart intervjuarens fel att så sker, utan politikerna har delvis sig själva att skylla.

Litteratur:

- Aktuellt's hemsida (<http://www.svt.se/aktuellt/index.html>)
22/12 1998.
- Bell, P & van Leeuwen, T. (1994): *The media interview:confession, contest, conversation*. University of New South Wales Press.
- Corner, J. (1991): *The interview as a social encounter. Broadcast talk*, red. P. Scannell. Sage Publications.
- Fairclough, N. (1995): *Media Discourse*. Edward Arnold, London, New York.
- Fowler, R. (1997): "Review of Fairclough 1995", i: *European Journal of Communication* 12:2, 246-248.
- Heritage, J. (1985): "Analyzing news interviews: aspects of the production of talk for overhearing audiences", i: *Handbook of discourse analysis* 3, ed T. van Dijk. Academic Press, London.
- Herman, E. & Chomsky, N. (1988): *Manufacturing consent: the political economy of mass media*. Pantheon Books.
- Lundgren, K. (1997): "Diskursanalys vs. mediaretorik", i: *Rhetorica Scandinavica* 2/97, s. 64-76.
- Mancini, P. (1988): "Simulated interaction: how the television journalist speaks", i: *European Journal of Communication* 3, 151-166.
- Scollon, R. (1998): *Mediated Discourse as Social Interaction*. London, New York; Longman.
- Svensson, C. (1998): "Massmedieretorik & diskursanalys", i: *Rhetorica Scandinavica* 5/98, 59-66.
- Sydsvenska Dagbladet. 30/10 1998, sid A8.
-